

Spis treści

I. NAUKA HISTORII I IDEOLOGIA HISTORYCZNA 13

1. Pole badania i badawcze pytania 14
2. Magistra vitae? 17
3. Historiozofia — ideologia historii — mitologia historyczna, czyli o możliwościach manipulowania faktami przeszłości 20
4. Refleksja historyczna a dzieje myśli politycznej w Niemczech 22
5. Z dziejów polsko-niemieckiego dialogu historiograficznego 24
6. Komentarz do wykładu 27

II. HISTORIOGRAFIA I IDEOLOGIA HISTORYCZNA W NIEMCZECH CESARSKICH 31

1. Nauka historii na piedestale. Leopold von Ranke 32
2. Szkoła pruska 38
3. Rozwój mitologii historycznej 44
4. Historia jako dzieje walk rasowych 48
5. Kryzys filozofii historii 54
6. Młodorankiści. Meinecke (I) 57
7. Historia w ideologii wszechniemieckiej 65
8. „Badanie” dziejów polskich 71
9. Historycy w wojnie światowej 76

III. HISTORIOGRAFIA I IDEOLOGIA HISTORYCZNA W REPUBLICE WEIMARSKIEJ 83

1. Rok 1918 84
2. Historycy przeciwko Republice 90
3. „Republikanie z rozsądku”. Meinecke (II) 98
4. W obronie polityki imperialnej 106
5. Struktury organizacyjne a polityka w nauce historii 110
6. Korektury w obrazie niemieckiej przeszłości 116
7. Badania wschodnie 129
8. Rozwój ideologii „volkistowskiej” i „volkistowskiej” koncepcji historii 136

9. Katastroficzna filozofia dziejów: Oswald Spengler 145
10. Ekskurs 1: Ideologia konserwatywnej rewolucji 150
11. Historycy a nazizm. Meinecke (III) 160

IV. NAZIZM I PODSTAWY JEGO IDEOLOGII HISTORYCZNEJ 169

1. Spory o istotę faszyzmu 170
2. O „niemieckiej rewolucji” 1933 - 1934 179
3. Ideologia dyktatury 189
4. Program *Mein Kampf* 195
5. Rozwój zasad „narodowosocjalistycznego światopoglądu” 202
6. Ekskurs 2: W poszukiwaniu ideowych paranteli nazistowskiego światopoglądu 211
7. Nazizm a nauka 219
8. Ideologia historyczna a nazizm 228

V. NARODZINY I ROZWÓJ IDEOLOGII HISTORYCZNEJ NAZIZMU . . 233

1. U źródeł nazistowskiej ideologii historycznej 234
2. Dylematy periodyzacji i systematyzacji 239
3. Wódz — apostołowie — koryfeusze 244
4. Ideologia historii w *Mein Kampf* 248
5. „Rozmowy przy stole” 253
6. Alfred Rosenberg: historia jako religia krwi 257
7. W roku „narodowego przełomu” 271
8. Ideologia historyczna w służbie SS 276
9. „Ogólnonarodowa” ideologia historii: Harold Steinacker 283
10. Walter Frank i apogeum historii jako „nauki walczącej” 292
11. Demoniczna koncepcja historii: Ernst Krieck 305
12. Kształtowanie się nazistowskiego programu nauczania historii 311

VI. ORGANIZACJA „BADAŃ” I NAUCZANIA HISTORII W III RZESZY . 321

1. „Gleichschaltung” a konflikty diadochów 322
2. Ekskurs 3: Brunatne uniwersytety 326
3. Uniwersytety a historia starożytności 334
4. Związek Historyków Niemieckich 341
5. Komisja Historyczna Rzeszy 344
6. Próba „ujednoczenia” badań nad średniowieczem 347
7. Instytut Historii Nowych Niemiec 351
8. Badanie dziejów tzw. Judenfrage 358
9. NSDAP a tzw. Judenfrage 361
10. Amt Rosenberg 364
11. „Ahnenerbe” 369
12. „Historische Zeitschrift” w latach 1933 - 1943 373

13. Badania wschodnie 378
14. Organizacja nauczania historii 386
15. Sukces programu „Gleichschaltung” 394

VII. NAZIZM O SIŁACH SPRAWCZYCH W DZIEJACH 397

1. Prawa historii a zasady „narodowosocjalistycznego światopoglądu” 398
2. Prawa czy mity? Próba systematyzacji 406
3. Zasada rasy 413
4. Jednostka i Volk 425
5. Volk a państwo. Idea Rzeszy 434
6. Zasada wielkiej przestrzeni 438
7. Prawo walki — pochwała wojny — wróg 442
8. Teutonocentryzm i megalomania narodowa 448
9. Wódz i elity 451
10. Historia — droga do zwycięstwa Adolfa Hitlera 456

VIII. NAZISTOWSKI OBRAZ PRZESZŁOŚCI 461

1. O „uzgadnianiu” nazistowskiego obrazu przeszłości 462
2. U kołyski praojców 469
3. Starogermańskie cnoty 473
4. Pierwsze sukcesy ekspansji 477
5. Nordycka Hellada 479
6. Przyczyny wielkości i upadku Rzymu. Wczesne chrześcijaństwo 482
7. Germanie na progu wieków średnich 485
8. Spory o zasługę ugruntowania I Rzeszy: Karol Wielki — Widukind —
— Henryk I 489
9. Południowa polityka cesarstwa 494
10. „Odzyskanie niemieckiego Wschodu” 497
11. Reformacja i wojna 30-letnia 502
12. Hohenzollernowskie Prusy 505
13. Rozbiory Polski 508
14. Krytyka rewolucji francuskiej. Potępienie liberalizmu i demokracji 511
15. Rok 1848 i zjednoczenie Niemiec 515
16. Bismarck 517
17. Niemcy wilhelmińskie 521
18. Mitologia I wojny światowej 525
19. Przeciwno Republice Weimarskiej 528
20. Wokół interpretacji historii hitlerowskiego ruchu 531

IX. HISTORIOGRAFIA „UCZONA” A III RZESZA 535

1. Jedna czy dwie historiografie? 536
2. Zawód uczonych. Kontrowersje wokół kryteriów ocen 539
3. Poglądy i postawy 544

Fritz Schachermeyr 545

Helmut Berve 549

Wilhelm Weber 552

Albert Brackmann 554

Friedrich Meinecke 559

Reinhard Wittram 566

Adalbert Wahl 569

Heinrich Ritter von Srbik 571

Karl Alexander von Müller 575

Gerhard Ritter 578

4. Przeciwnicy Hitlera? Dylematy w obliczu klęski 582

5. O poglądach i postawach historyków emigracyjnych 585

X. POSŁOWIE: HISTORIOGRAFIA I IDEOLOGIA HISTORYCZNA

NA STRAŻY ZACHODU 589

1. Rok 1945: Zerwanie z przeszłością? 590

2. Między historyzmem a ideologią prawa natury. Kontrowersje wokół wartości nauki historii 596

3. O przesłankach „niemieckiej katastrofy”. Meinecke (V) 612

4. W obronie niemieckiego militarizmu. Ritter (II) 607

5. Zachodniemiecka ideologia ruchu oporu 611

6. „Hitlerforschung” a „Hitlerwelle” 615

7. Druga wojna światowa — przedmiot badań i mitów 622

8. Strukturgeschichte 624

9. „Odkrycie” niemieckiego imperializmu a problem kontynuacji 628

10. Na pozycjach nacjonalizmu i antykomunizmu 633

Wykaz skrótów 637

Indeks osób 638